

Ольга ОСТАПИК

**КАТЕРИНА ІВАНІВНА МАТЕЙКО —
ЕТНОГРАФ, МУЗЕЙНИК,
МИСТЕЦТВОЗНАВЕЦЬ,
ДОСЛІДНИК НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ**

На матеріалах архіву Інституту народознавства НАН України проаналізовано науково-дослідницьку, збирацьку, музейну, методичну та громадську діяльність К.І. Матейко.

Ключові слова: К.І. Матейко, етнограф, музейник, рецензент, науковець.

© О. ОСТАПИК, 2011

Катерина Матейко — етнограф, музейник, мистецтвознавець, дослідник народної культури. Народилася у с. Поздяч коло Перемишля у селянській родині у 1910 р. З її автобіографії видно, що початкову школу закінчила в рідному селі. Середню завершила у Перемишлі у 1929 р. Далі вступила до Львівського університету на відділ гуманітарних наук, який закінчила у 1937 р. З 1937 по 1939 р. не працювала. У 1939 р. працює у Державному етнографічному музеї молодшим науковим співробітником. У 1941—1943 рр. вона — звичайний службовець, а з 1943 по 1945 не працювала у зв'язку з хворобою (імовірно, що цей період був пов'язаний з народженням сина). З 1945 р. вона молодший науковий співробітник Етнографічного музею. В особовому листку К.І. Матейко пише, що у 1951 р. працювала молодшим науковим співробітником Інституту суспільних наук. Насправді вона не залишала музею, просто у першій половині 1951 р. Музей етнографії був відділом Інституту суспільних наук, а вже з другої половини цього року Музей етнографії та Музей художньої промисловості об'єдналися в одну установу. К.І. Матейко продовжує працювати у новоствореному Музеї етнографії та художнього промислу. У 1955 р. захистила кандидатську дисертацію, з 1958 р. вона — старший науковий співробітник. Парадоксально, але факт: у відгуку про наукову роботу К.І. Матейко дається дуже висока оцінка, однак, вже в 1964 р. вона знов молодший науковий співробітник музею. Тут вона пропрацювала до 1980 р. Все своє життя К.І. Матейко віддала одній установі — це вже свідчить про інтерес до музейної справи, інакше мовлячи, до української народної культури. Ця сподвижниця зробила величезний внесок у збереження та популяризацію спадщини українського народу. До сьогоднішнього дня її праці актуальні. Попри опублікований доробок, вона залишила великий архів, який заповіла Музею, нині Інститут народознавства НАН України. Матеріали архіву висвітлюють багатогранну діяльність К.І. Матейко, а це науково-дослідна, збирацька, музейна, методична та громадська роботи. Будучи охоронцем фонду кераміки, вона глибоко досліджує цю галузь культури, з-під її пера виходять вагомі праці. В архіві зберігаються монографія «Народна кераміка західних областей України», дисертація «Українська народна кераміка ХІХ—ХХ ст.» (1953 р.), автореферат, матеріали захисту дисертації, нарис «Українське народне гончарство Верхнього басейну Дністра». Тема кераміки в К.І. Матейко різно-

К.І. Матейко разом із чоловіком А.Ф. Будзаном та сином Зиновієм. З архіву Матейко К.І.

К.І. Матейко разом із чоловіком А.Ф. Будзаном та знайомими. З архіву Матейко К.І.

стороння і представлена в статтях, нарисах, доповідях, тезах тощо. А це: «Історіографія української кераміки та її завдання», «Народна кераміка в побуті українського народу (XIX—XX ст.)», «Народна кераміка», «Орнаментальні мотиви», «Народна польська кераміка (за матеріалами МЕХП)», «Народні майстри-гончарі», «Словник народних назв гончарства», «Словник термінів української кераміки», «Статистичні дані про гончарство у порівнянні з російським» (таблиці), «Матеріали по обстеженню гончарного цеху промартілі «Червона зоря» в м. Миколаєві Дрогобицької обл.» (1957 р.), «Матеріали про Волинь (гончарство)», «Бібліографія гончарства». Збірка кераміки Етнографічного музею висвітлена у працях «Народна кераміка УРСР у виставці народного мистецтва Етнографічного музею АН УРСР»

Сявавко Є.І. у народному вбранні. Одяг із с. Подорожне Жидачівського р-ну Львівської обл. З архіву Матейко К.І.

та «Виявлення фондів кераміки Етнографічного музею АН УРСР», в якій автор подає усі аспекти фонду кераміки — профіль керамічної збірки, зберігання керамічної збірки, — як вона пише, постулати збірки, покажчик керамічної збірки, діаграма збірки, покажчик назв кераміки, покажчик місцевостей збірки, карта керамічної збірки. Фонд кераміки МЕХП висвітлено у працях «Українська народна кераміка у фондах українського державного Музею етнографії та художнього промислу», «Географія походження народної кераміки музею», «Топографічний покажчик народної кераміки Музею етнографії та художнього промислу». Ряд матеріалів підготовлено до теми «Атласу народної культури». Серед них — праця «Народні форми обробки глини», в якій у всій повноті висвітлено кераміку західних областей України. К.І. Ма-

Опанча чоловіча (с. Березина Жидачівського р-ну). З архіву Матейко К.І.

Сірячина жіноча, кін. XIX — поч. XX ст. (с. Черніж Жидачівського р-ну). З архіву Матейко К.І.

Український народний одяг (Поділля і Буковина). З архіву Матейко К.І.

Український жіночий народний одяг (с. Кавське, Жидачівський р-н Львівської обл.). З архіву Матейко К.І.

тейко прослідковує локальні особливості кераміки. В архіві маємо матеріали з різних територій, наприклад: «Народна кераміка Львівщини», «Народна художня кераміка Станіславської області», «Народні гончарі Польщі» (список), кераміка Волині, матеріали про кераміку Пістиня, Косова, Кут, матеріали з Поділля, в яких ґрунтовно опрацьовано кераміку Тернопільської, Вінницької та, на той час, Кам'янець-Подільської (Хмельницька) обл. Представлені в неї і особистості. Особлива увага приділена О. Бахматюку: «Народний побут у творчості О. Бахматюка», «Фольклорно-побутові сюжети в творчості О. Бахматюка», невеличкі нариси про Петра Кошака. Не можна оминати і її праці про тогочасні керамічні осередки: «Художня кераміка сучасних артілей», «Спостереження над виробами керамічних артілей УРСР» та ін.

Широко представлена в архіві тема «Одяг». Перш ніж написати свою монографію про народний одяг, К.І. Матейко працює над темою побут та одягу робітників Донбасу до колективної монографії «Українці». В її архіві маємо матеріали про побут робітників із архіву м. Сталіно, бібліографію та виписки з літератури, праці «Одяг робітників України в дорадянський час», «Одяг робітників Радянської України», «Селянські традиції в одязі робітників». Тема «Одяг», а саме народний одяг, стає домінантою в науковій праці К.І. Матейко. В полі зору авторки — народний одяг усієї України. В архіві маємо рукописи монографії «Український народний одяг» як в повному варіанті, так і окремі розділи. Матеріали до теми одягу представлені багатогранно: від найдавніших часів до сучасності — це нариси, статті, розділи дисертацій, тези, щоденники тощо. Серед них: «Одяг населення древньої Русі і періоду феодалізму», «Народний одяг України в добу капіталізму», «Принципи етнографического районирования украинской народной одежды», «Основні напрями дослідження українського народного одягу в сучасній етнографії», «Спільні риси в одязі східнослов'янських народів», «Топографічна дислокація одягу (Львівська, Тернопільська обл.)», «Про одяг шляхти із с. Либохори», «Про міщанський одяг», «Головні убори українських селян», «Зі скарбниці народної культури (народний одяг)». Бібліографія (український народний одяг). В архіві є матеріали про одяг Полтавщини, Сумщини, на-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 4 (100), 2011

Кацабайка жіноча поч. ХХ ст. (с. Черніж Жидачівського р-ну). З архіву Матейко К.І.

Будзан А.Ф. (чоловік К.І. Матейко) у народному вбранні (кожух чоловічий, с. Коропець, Монастирецький р-н, Тернопільська обл., фото 1970 р.). З архіву Матейко К.І.

Група робітників Юзівки. Донбас (святковий одяг). Фото до теми «Одяг робітників України». З архіву Матейко К.І.

Одяг робітників і майстрів Юзівського заводу з 1906 р. Фото до теми «Одяг робітників України». З архіву Матейко К.І.

родний одяг Полісся, Поділля, одяг Прикарпаття, Тернопільщини, околиць Перемишля. Багато матеріалів стосується локальних особливостей одягу бойків, гуцулів, лемків: «Одяг лемків», «Одяг гуцулів», «Одяг бойків», «Локальні особливості одягу гуцулів, бойків, лемків».

Словник українського народного одягу з різних років представлено під різними назвами: «Термінологічний покажчик українського народного одягу», «Етнографічний довідник» (український народний одяг), «Довідник українського народного одягу (словник)», «Етнографічний словник українського народного одягу». З історії одягу — «Цінні етнографічні фотодоку-

менти (Альбом західноукраїнського одягу 1887 р.)», де К.І. Матейко аналізує одяг зі східної Галичини.

Представлено також і матеріали до теми «Регіональний історико-етнографічний атлас матеріальної культури України, Молдавії, Білорусії» — це «Етнографічні особливості народного одягу українського населення Карпат», «Джерела наукового вивчення народного одягу», «Український народний костюм: локальні різновидності (Западні області Української ССР)», варіант «Локальні різновидності народного одягу західних областей Української РСР ХІХ — поч. ХХ ст.», матеріали з Тернопільщини у зошитах (1970), «Уточнення условных знаків для карт». Заслужують на увагу «Типологічні таблиці українського народного одягу західних областей України» (ця робота виконана у співавторстві з художницею Старовойт М.Е.). Зазначимо, що в архіві ми маємо не оригінали малюнків, а тільки фото малюнків. В архіві також є протокол робочої групи до Атласу за 1977 р.

Не обминула К.І. Матейко й одягу Полісся — «Український народний одяг Ровенської обл. (матеріали експедиції)», «Полісся в історіографічних дослідженнях і джерелах», «Народний одяг Українського Полісся» (на матеріалах експедиції на Полісся 1953 р.). Працюючи над темою «Одяг», К.І. Матейко пише про вплив народного одягу на сучасне вбрання — «Українські народні мотиви у сучасному одязі», «Вчора і сьогодні гуцульського одягу», «Нові і традиційні елементи в культурі сучасного одягу». У співавторстві із С.Й. Сидорович представлено статті «Принципи використання традицій українського одягу», «Народні традиції в сучасному одязі» та «Сучасний одяг (фото на планшетках)». В архівному фонді є і суто музейні роботи з одягу: Матеріали експозиції, Інвентарні картки фонду одягу, «Український народний одяг (довідник по фондах)», «Територіальне походження одягу в ІМФЕ (у таблицях)», «Колекції одягу МЕХП (Дрогобиччина)». Представлена величезна кількість ілюстративного матеріалу — фото та замальовки з усієї України, наприклад, одяг мешканців Львівської області, фото на планшетках (сорочки, кожухи, головні убори, крайки, поясний одяг), одяг Поділля, Київщини, Харківщини і т. п.

Багато праць у К.І. Матейко пов'язано з Бойківщиною: «Допоміжні заняття Бойківщини (збираль-

ництво, мисливство, рибальство)», «Іван Франко — дослідник Бойківщини», «Іван Франко і Бойківщина», «В.М. Гнатюк і Бойківщина». Маємо в архіві переклад праці Івана Франка «Етнографічна експедиція в Бойківщину».

Є в Матейко К.І. і праці про особистості — це невеличкі нариси про видатних сучасників — Олену Кульчицьку, Ірину Добрянську та некролог про Савину Сидорович.

Особливу цінність мають зібрані К.І. Матейко польові матеріали — щоденники, звіти, фотографії, замальовки: «Відрядження в Яворів», одяг Львівська обл., фото на планшетках Турківський р-н., звіт із експедиції у Старосамбірський і Турківський р-ни, матеріали з Хмельницької обл. (відрядження) 1962 р., «Бесіда в колгоспі Холоднівка» 1958 р., польові матеріали із с. Виднів Снятинського р-ну Ів.-Франківської обл., «Обстеження гончарного цеху в м. Садгор Чернівецької обл. та райпромкомбінату «Червоне Прикарпаття», м. Кути Станіславської обл.» (1949 р.), польові матеріали з Бойківщини. К.І. Матейко збирала матеріали до теми «Історія міст і сіл Української РСР». В архіві зберігаються польові матеріали с. Неслухів, як і написана нею праця «Обстеження с. Неслухів», нариси про с. Мшана, Вороців, Добростани, Річичани, Потелич. Окрім власних, в архіві є матеріали, які подали їй інформатори про різні села та річний звіт колгоспу Потелич за 1964 р. із Львівщини. Вражають матеріали (щоденники, фотографії, замальовки та описи) з опрацьованих нею музеїв України — це Дрогобицький краєзнавчий музей, Дніпропетровський музей ім. Яворницького (1963 р.), Житомирський краєзнавчий музей, музеї Сумської та Полтавської обл., де опрацьовано: Сумський державний художній та Сумський історико-краєзнавчий музеї, Конотопський історико-краєзнавчий музей, Путивльський краєзнавчий, Роменський краєзнавчий, Полтавський державний краєзнавчий та Полтавський державний художній музеї, Миргородський краєзнавчий музей, Харківський музей, музеї Вінниччини, Хмельницької та Черкаської обл. і т. п.

Учена не тільки опрацьовувала музейні колекції, але й проводила консультативну та методичну роботу в музеях, про що дізнаємося із її звітів, зокрема, звіту про стан роботи в Тернопільському обласному краєзнавчому музеї (1964 р.) та Кременецькому му-

Дівочий одяг для літа. Матеріал: вибійка по шовку; орнамент з мотивами «оленят», «деревець», «зірок» за зразками орнаменту писанок, Косівського р-ну. Техніка — фотофільм-друк. Львівський будинок моделей. Автор — М.Я. Білас. Конструктор — І. Слабак. 1961 р.

Фрагмент орнаменту тканини. Матеріали до теми «Використання орнаменту українських народних тканин у сучасному одязі». З архіву Матейко К.І.

зеї. Музейна справа К.І. Матейко — це матеріали про роботу з музеями (листи, звіти): доповідь про музей, план побудови постійної експозиції «Побут українського народу», стаття-відгук про виставку у Тернополі, матеріали експозиції тощо. Вона переживала за долю експонатів, охоронцем фонду яких була, наприклад, в доповідній записці К.І. Матейко просить дирекцію виділити для експонатів сухе приміщення і забезпечити його відповідним обладнанням.

Про великий авторитет в наукових колах свідчить її популярність як рецензента. В архіві зберігається велика кількість рецензій, які писала К.І. Матейко. Вона рецензує не тільки праці своїх колег, але й відомих учених як України, так і поза її межами. Серед них рецензія на книгу «Искусство гуцулов» російського дослідника Д.Н. Гобермана, колективну працю «Белорусская народная одежда» (науковий керівник В.К. Бондарчик), В. Горленка. «Нариси з історії української етнографії», відгуки на автореферат докторської дисертації Алішбаєва М. «Історико-етнографічний нарис північної Киргизії», автореферат Л.І. Минька «Белорусская народная медицина», дисертацію О.В. Полянської «Украинская народная одежда Закарпатья». Вона — рецензент різноплановий: пише відгук на виставку модельного одягу Стефанії Кульчицької, рецензує «Історію міст і сіл УРСР. Харківська обл.», «Житло на українському Поліссі» М. Козакевича, «Соціальні теми в народному мистецтві» Жолтовського П.М., альбом «Українські кептари» І. Карпинець, М. Романюк, статтю «Лемки — етнографічна група українського народу» І.Д. Красовського і т. п. Рецензувала дипломні роботи студентів Інституту декоративно-прикладного мистецтва, зокрема: «Народне плаття для молоді жінки», «Набір на тему «Львів». В архіві Інституту народознавства НАН України також є рецензії на її праці, рецензенти С. Сидорович, Л. Суха, І. Гургула, Г. Маслова, Л. Фіголь, В. Симоненко, О. Черниш, І. Крип'якевич.

К.І. Матейко була членом Великої художньої ради. В архіві зберігаються запрошення, де її запрошували для перегляду та затвердження моделей Львівського будинку моделей.

Про діяльність К.І. Матейко можна ще дізнатися з її листування, особової справи, річних звітів.

Маємо ще спогади про навчання в університеті і відомості про с. Поздич, де народилася Катерина Іванівна. Зазначимо, що окрім рукописного матеріалу К.І. Матейко залишила багатий ілюстративний матеріал — це фото та замальовки з усієї території України. Вона упорядкувала і заповіла Інституту народознавства архів свого чоловіка А.Ф. Будзана. Це за життя передала цінні архівні матеріали І. Гургули, І. Добрянської, унікальні матеріали, які їй передала І.Т. Лижегубська¹: матеріали Промислового музею, рукопис праці «Rys historyi rusinów pod względem ich religii i hierarchii ułożyl podług niemieckiego» з криптонімом А.Д. (Антоній Добрянський) та дві метричні книги з XVIII—XIX ст.

Такою була Катерина Іванівна Матейко — етнограф, музейник, мистецтвознавець, дослідник народної культури. Це засвідчують матеріали, що знаходяться в архіві Інституту народознавства НАН України (колишній Музей етнографії та художнього промислу), якому вона віддала усю свою душу, помисли, знання. Це за життя її праці були бібліографічною рідкістю. І тим більше потрібні вони сьогодні.

Olha Ostapuk

KATERYNA IVANIVNA MATEYKO —
ETHNOGRAPHER, MUSEUM EMPLOYEE,
ART SCHOLAR, RESEARCHER
IN TRADITIONAL FOLK CULTURE

The article written on the basis of archival materials of the Ethnology Institute, NASU brings an analysis in scientific, researching, collecting, museum, methodical and social activities by K. I. Mateyko

Keywords: K.I. Mateyko, ethnographer, museum employee, reviewer, scholar

Ольга Остапик

КАТЕРИНА ИВАНОВНА МАТЕЙКО —
ЭТНОГРАФ, МУЗЕЙНИК, ИСКУССТВОВЕД,
ИССЛЕДОВАТЕЛЬ НАРОДНОЙ КУЛЬТУРЫ

На материалах архива Института народоведения НАН Украины дан анализ научно-исследовательской, собирательской, музейной, методической и общественной деятельности К.И. Матейко.

Ключевые слова: К.И. Матейко, этнограф, музейщик, рецензент, ученый.

¹ Лижегубська Ірина Теодозіївна (1894—1984) працювала молодшим науковим співробітником у Промисловому музеї, а 1952 р. — у Музеї етнографії та художнього промислу. Надалі була викладачем німецької мови Львівського медичного інституту.